

انتشار ۱۴ مستند از اوج

همزمان با فرارسیدن چهلمین سالگرد دفاع مقدس سازمان اوج در ادامه عرضه بسته آثار مناسبتی با انتشار ۱۴ مستند به استقبال قهرمانان و دلاوران تاریخ هشت سال جنگ تحمیلی و رشادت‌های شهدا و خانواده شهدای ایران اسلامی رفت. «عقبه» به کارگردانی احمد کسلاور، «عقبه دو» به کارگردانی امیرحسین آقاپور،

در گفت‌وگو با نویسندگان دفاع مقدس نگاهی انداخته‌ایم به سوژه‌ها و اتفاقاتی از جنگ که سینماگران می‌توانند از آنها استفاده کنند

صید مروارید

مرواریدهای صید نشده بسیاریند. اما خبری نیست از غواص‌های خوبی که بشوند صیاد بخش مهمی از اتفاقات تاریخ معاصر ایران، بشوند راوی يك جنگ تحمیلی هشت ساله و به جهان تصویری درست نشان دهند از آنچه بر ایران و مردمانش گذشته است. يك هجوم بی‌امان که نام رژیم بعث پایش ثبت شده. اما يك دنيا پشت‌آوایستاده بوده و با تمام امکانات کمکش می‌کرده تا مرزهای جغرافیایی ایران را تغییر دهد، گذر از هشت سال جنگ بی‌آن‌که يك وجب از خاک ایران از دست برود، به تنهایی می‌تواند سوژه يك عمر خلق آثار هنری و به خصوص فیلم‌های سینمایی‌ای باشد که نشان دهد در حدود يك دهه جنگ بر ایران چه گذشته و جوامع بین‌المللی و کشورهای که داعیه انسانیت سر می‌دهند چه نقشی در شکل‌گیری فجایع جنگی نسبت به مردم ایران داشته‌اند.

زینب مرتضایی فرد
پیمان طالبی
ادبیات و هنر

منفی و مثبت‌های ما در جنگ

رضا مقصودی
فیلم‌نامه نویس

یکی از مهم‌ترین نکاتی که در ساخت آثار سینمایی و مستند از جنگ وجود دارد و سبب شده بخش مهمی از جنگ به تصویر کشیده نشود این است که در آثار تصویری ما از جنگ در جبهه خودی مطلقاً شخصیت منفی وجود ندارد! تمام آدم‌های منفی و عوامل نفوذی یا خطاکار در جبهه مقابل وجود دارند و در جبهه خودی هیچ خطا یا اشتباهی رخ نمی‌دهد. حال آن‌که جبهه عرصه‌ای بود برای آزمایش انسان‌ها و در تاریخ دفاع مقدس در جبهه خودی آدم‌های خاکستری بسیاری وجود داشته‌اند. به اعتقاد من در این زمینه باید بازتر عمل کنیم و اجازه بدهیم جنگ واقع‌بینانه روایت شود. مگر می‌شود در تاریخ هشت ساله جنگ در جبهه ما هیچ فرمانده یا عامل نامناسبی وجود نداشته‌باشد؟ مگر می‌شود کارنامه جبهه خودی در جنگ خالی از هرگونه خطاکردن، مسیر غلط رفتن، فرمان غلط دادن و... باشد؟ تهی بودن جبهه خودی از شخصیت‌های منفی در آثار حوزه جنگ و دفاع مقدس، جدی‌ترین عامل محدودیت در نوپردازی و خلق آثار بدیع در حوزه دفاع مقدس است.

سینماگران کتاب‌نخوان!

علیرضا کمرهای
پژوهشگر حوزه دفاع مقدس

سوژه‌ها و موضوعاتی که در تاریخ دفاع مقدس وجود دارد را نمی‌توان فهرست‌وار در قالب یک لیست بیان کرد و آنها را در اختیار سینماگران قرار داد تا آنان موضوعی را انتخاب و روی آن کار کنند. در این رابطه، شیوه صحیح‌تر آن است که اهالی سینما و تمامی هنرمندان در سایر حوزه‌ها و بسترهای فرهنگی و هنری، به کتاب‌ها و مستندات حوزه جنگ، مراجعه کنند و در لابه‌لای خاطرات و نوشته‌های رزمندگان آنچه را که می‌تواند برای آنها زمینه‌ساز خلق یک اثر هنری باشد کشف کنند. این آثار همچنین وسعت دید و بینش هنرمند را افزایش می‌دهد و تصویر درست‌تری از جنگ به دست می‌دهد. در این رابطه، آثار چاپ شده کم نیست و در حال حاضر نیز انتشار و تولید این آثار ادامه دارد. باید دانست کسی که می‌خواهد به تماشای دریا بنشیند، بایست خود به ساحل بیاید و زیبایی‌های دریا را از نزدیک لمس کند. نمی‌شود آب دریا را کشید و برای آن شخص برد و گفت که این دریاست! چراکه در این صورت آن شخص تصور درستی از دریا نخواهد داشت. هنرمندانی که می‌خواهند در حوزه دفاع مقدس کار کنند نیز خود به این عرصه بایایند و ساحت را به تماشا بنشینند تا آن را بشناسند. من در زمره آثاری که می‌توان از آنها برای ساخت فیلم و آثار تصویری استفاده کرد، نمونه‌هایی سراغ دارم اما نمی‌خواهم از اثر خاصی اسمی ببرم تا سینماگران خود سراغ مستندات جنگ بروند و خود بخوانند. کار در حوزه دفاع مقدس نیاز به سیر و سلوک دارد و بایست در فضای خاطرات و مستندات جنگ قرار گرفت. اگر تولید یک اثر هنری در موضوع دفاع مقدس را یک قله در نظر بگیریم، در مسیر رسیدن به این قله، خود راه نیز موضوعیت دارد و هنرمند بایست در پیچ و خم‌های مسیر کوه قرار بگیرد و هیمنه کوه را به تماشا بنشیند. سال‌ها پیش مشابه همین سوال را اکبر نبوی از من پرسید و من آن روزها هم همین جواب را به او دادم. اگر قرار باشد توصیه و سفارشی به سینماگران و سایر هنرمندان داشته‌باشم، توصیه من به طور عموم، مطالعه و به طور خاص، مطالعه مستندات جنگ است که ساخت و صورت عینی دارند و می‌توانند تصویر درستی از جنگ را به هنرمند القا کنند.

پیشنهادهای فعالان حوزه دفاع مقدس برای سینماگران

نام	پیشنهاد
حمید داوودآبادی	پرداختن به عملکرد منافقین در دوران جنگ تحمیلی
گلعلی بابایی	ساختن روایت‌های مستند از زندگی رزمنده‌ها و قهرمان‌ها
علیرضا کمرهای	سینماگران مطالعه کنند!
محسن کاظمی	آثار وادیت اسیران ایرانی در عراق، حمله‌های شیمیایی، نقش جهادسازندگی در جنگ و عملیات‌هایی که در آنها شکست خوردیم
رحیم مخدومی	معرفی زنان تاثیرگذار در جنگ تحمیلی
رضا مقصودی	پرداختن به اشتباه‌های ایران در جنگ و نشان دادن چهره‌های منفی در جبهه خودی
صباح پیری	ساخت فیلم بر اساس زندگی رزمنده‌ها و قهرمانان جنگ

«مردی که آنجا بود» به کارگردانی مریم فرهنگ، «گردان قاطریه» به کارگردانی مجتبی خیام‌الحسینی، «حاج علی» به کارگردانی حبیب باقرزاده، «آخرین زمستان مجید» به کارگردانی مجید قرانتی، «چشم مجنون» به کارگردانی مازیار حاتمی، «آنا» به کارگردانی هادی حاجتمند، مستند دو قسمتی «سینمای دفاع مقدس» به کارگردانی ضیا

حاتمی، «والفجر» به کارگردانی مجتبی خیام‌الحسینی، «کوچه نقاش‌ها» به کارگردانی محسن قزلی و «زمانی برای دیدن» به کارگردانی حبیب باقرزاده آثار مستندی هستند که به مناسبت هفته دفاع مقدس برای اولین بار در سایت‌های اشتراک‌گذاری فیلم نظیر فیلمپو، نماوا، فیلمگدری و عماریار اکران شده‌اند. / فارس

بازگشت به مستندات جنگ

گلعلی بابایی
نویسنده

جنگ پر از سوژه و موضوع برای کار کردن است. همه هنرمندان ازجمله سینماگران مثل من و بقیه مردم جنگ را یا لمس کرده‌اند یا از آن به قدر کفایت شنیده‌اند.

جای خالی زنان در سینمای جنگ

رحیم مخدومی
نویسنده

به اعتقاد من، حلقه مفقوده‌ای بین منبع سوژه و سینماگرانی که در این حوزه کار می‌کنند، وجود دارد. اگر ارتباط بین منبع سوژه و سینماگر به درستی شکل بگیرد، محصول کار قطعاً بهتر خواهد بود. ما در شهر ورامین که نسبتاً یک استان بسیار کوچک‌تر محسوب می‌شود، زندگی می‌کنیم و در همین شهر کوچک ۱۹۰۰ شهید و ۲۵ هزار رزمنده در دفاع مقدس وجود داشته‌است. در همین بخش کوچک سوژه‌های متعددی به چشم می‌خورد که جای پرداختن زیادی دارد. یکی از این سوژه‌ها پرداختن به شخصیت زن و نقش آفرینی او در دفاع مقدس است. به‌عنوان مثال خواهر آیت ا... طالقانی که اشرف السادات طالقانی نام دارد در دهه ۴۰ ساکن ورامین بوده‌است. او به‌صورت خودجوش تصمیم می‌گیرد در بستر زنان جامعه نقش آفرینی کند و به این نتیجه می‌رسد که از عهده کلاس‌های قرآن، عربی و احکام برمی‌آید و اقدام به تأسیس جلسات کوچکی با این درونمایه می‌کند. حاصل این جلسات تربیت چند مادر شهید است که فرزندان رزمنده و انقلابی را تربیت می‌کنند و به جبهه‌ها می‌فرستند.

اقتباس می‌کنند اما نمی‌گویند

محسن کاظمی

نویسنده و پژوهشگر
مشکلی که در بخش اقتباس در حوزه ارتباط بین سینما و ادبیات دفاع مقدس وجود دارد، به دو دسته تقسیم می‌شود: اول این‌که برخی سینماگران سواد و درک درست از پدیده اقتباس ندارند و علاوه بر این توانایی تکنیکی مناسبی نیز برای اقتباس در آنها به چشم نمی‌خورد. دومین مشکل این است که اگر سینماگر سواد و درک لازم برای اقتباس از یک اثر مکتوب را نیز داشته‌باشد، موانع حقوقی بر سر راه او کار را آن قدر سخت می‌کند که ترجیح می‌دهد از خیرش بگذرد. آثار مکتوب منتشرشده در حوزه جنگ چند مرجع می‌توانند داشته‌باشند و نویسنده، راوی و ناشر هر یک به نوعی می‌توانند مرجع یک اثر در حوزه دفاع مقدس باشند. اگر سینماگری بخواهد به این حوزه ورود کند و از کتابی به عنوان مرجع استفاده کند، می‌بایست نظام حقوقی اقتباس را به‌درستی رعایت نماید. این موانع سبب شده که تا امروز سینماگران و محققین در حوزه جنگ به هم نزدیک نشده‌باشند. البته صداوسیما تلاش‌هایی در این خصوص انجام داده اما نتوانسته آن‌طور که باید این اتفاق را رقم بزند. بیشتر توفیق صداوسیما در این مورد به سوژه‌های تاریخی و قدیمی‌تر برمی‌گردد که مربوط به تاریخ اسلام می‌شوند و نظام حقوقی بر آنها حاکم نیست. سینماگرانی نیز که به این رابطه اقبال نشان داده‌اند و مثل جناب حاتمی‌کیا و دیگران نیز به خود اثر اقبالی نشان نداده‌اند و

صرفاً به سوژه توجه داشته‌اند. اگر بخواهم مثالی بزنم باید به دو کتاب «خاطرات عزت‌شاهی» و «احمد احمد» از آثار خودم اشاره کنم که تاکنون بارها در آثار سینمایی و مستند از آنها استفاده شده اما متأسفانه سینماگر حاضر نیست در تیتراژ اثر خود اسمی از کتاب‌ها ببرد چرا که از مسائل حقوقی که در حاشیه این کار برایش پیش خواهد آمد هراس دارد. گاهی نیز سینماگر به علت کم‌سوادى و نداشتن احاطه درست بر حوزه فکر می‌کند اگر اسم کتابی را به عنوان منبع اقتباس خود ذکر کند، کسر شان او و اثر اوست. حال آن‌که نمی‌داند ارجاع یک اثر سینمایی به یک اثر مکتوب، باعث اعتبار آن فیلم است و سبب می‌شود اقبال تماشاچیان به آن افزایش یابد. رهبر معظم انقلاب در تازه‌ترین سخنان خود با پیشکش‌وتان دفاع مقدس به برخی نواقص و کم‌کاری‌ها در این زمینه اشاره کردند. یکی از موضوعاتی که رهبر انقلاب از آن یاد کردند، نقش امام خمینی (ره) در جنگ بوده‌است که حقیقتاً در این خصوص کم‌کاری شده‌است. این موضوع از جمله موضوعاتی است که در حوزه کتاب به آن بی‌توجهی شده و طبعاً در سینما مطلقاً به آن پرداخته نشده‌است. برای مثال یکی از کتاب‌هایی که می‌توان نقش امام در جنگ را در آن تا حدودی دید، کتاب «شب‌های بی‌مهابت» من است. سرهنگ شهاب‌الدین شهبازی در این کتاب از ۱۰ سال اسارت خود در کشور عراق سخن گفته و آزار و اذیت‌های آنان را نسبت به ایرانیان شرح داده‌است. ارادت این افسر ژاندارمری به امام سبب می‌شود در دوران اسارت مدافع سرسخت امام لقب بگیرد و از همین منظر ردپای امام را در جای‌جای کتاب می‌توان دید. سوال اینجااست که کدام

اسطوره‌سازی را یاد بگیریم

صباح پیری

پژوهشگر دفاع مقدس
جنگ دریایی پر از سوژه است و می‌توان هزاران موضوع مختلف را از تاریخ جنگ استخراج کرد. یکی از ایرادات ما در این سال‌ها این بوده‌است که همه هنرمندان در حوزه دفاع مقدس سراغ خط مقدمی‌ها رفت‌اند یا از لشکر و گردان حرف زده‌اند. حال آن‌که بهتر است از یک فرد یا یک شخصیت در جریان دفاع مقدس صحبت شود و ابعاد شخصیتی یک رزمنده را به

ذهنی و تخیلی است و زاییده ذهن خودشان است. بهتر است به جای اینها به زندگی‌نامه شهدا و رزمندگان رجوع کنند تا آثارشان براساس یک داستان واقعی تولید شود. همچنین لازم است این زندگی‌نامه‌ها با اعمال‌نظر هنرمندانه توسط آنان به شکلی پرداخته شوند که مخاطب پسند باشند و با استقبال مردم عام روبه‌رو شوند.

در جنگ دارند. این زنان با زعامت خانم طالقانی و باهمت همگانی خود و فروش طلاها و دارایی‌شان ملکی را در پشت جبهه می‌خرند و نام زینبیه بر آن می‌گذارند. این پایگاه خود سوژه بسیار مهمی است که جا دارد حتی سریالی از آن ساخته شود. این زینبیه که امروز نیز در ورامین وجود دارد، به پایگاهی برای کمک‌های پشت جبهه تبدیل می‌شود. زنان در این پایگاه رساله‌امام را به مناطق مختلف می‌رسانند و در روستاها سخنرانی می‌کردند. جمع‌آوری و آماده‌سازی اوراق و کلاس‌های اخلاقی و تربیتی از مهم‌ترین فعالیت‌های زنان در زینبیه است. حتی در تاریخ آمده این زنان اوراقی که آماده کرده‌بودند را برای روحیه دادن به رزمندگان خودشان با ماشین به جبهه‌ها می‌بردند و آنجا به شرایطی برمی‌خوردند که به آنها نیز نیاز است. برای مثال دو وانت از لباس‌های کنیف شده رزمندگان را در کنار رودخانه دزفول با دست می‌شویند. برای بیمارستان‌ها خیرات تأمین می‌کنند و به خطوط مقدم برای کمک سرکشی می‌کنند. یکی از مهم‌ترین غفلت‌های ما در حوزه دفاع مقدس به‌خصوص در سینما درباره این بانوان بوده که شهیدان از دامان آنها به جبهه رفتند و نقش دامانی که شهید را می‌پرورد کمتر مورد توجه قرار گرفته‌است. به اعتقاد من قطعاً اگر ماموریت مردان در جریان دفاع مقدس به زنان محول می‌شد، زن‌ها پرشورتر از مردان این نقش را ایفا می‌کردند.

مستندساز یا سینماگری تاکنون سراغ چنین سوژه‌ها سوژه‌هایی از این دست رفته‌است؟ یکی دیگر از مواردی که کمتر به آن پرداخته شده، مساله نقش جهادسازندگی در جنگ است. نقش چهار صراف عمران و آبادی در روستاهای محروم نبوده، بلکه در عملیات مهندسی، ساختن پل‌ها و بسیاری موارد دیگر از این نهاد مهم و تاثیرگذار در دوران جنگ بهره برده‌ایم. علاوه بر این، مساله شیمیایی‌ها یا حتی واقعه حمله شیمیایی سرشت نیز از موضوعات مغفول مانده دوران جنگ است. در این موضوع آثاری تولید شده اما کم‌اگان جای کار دارد. مساله دیگر، شکست‌های جنگ است. جنگ ما صرفاً پیروزی نبوده و عملیات‌هایی نظیر خیبر، بدر و کربلای ۴ نیز از زوایای مهم و تاثیرگذار جنگ بوده‌اند که باید به آنها بیشتر پرداخته شود. سیاست خارجی در جنگ و تلاش عوامل آن از جمله موضوعاتی است که می‌توان به آن بیش از پیش توجه کرد. نقش سیاست خارجی در رویدادهای دوران جنگ نقش پررنگی بوده و در کتب دفاع مقدس به آن نسبتاً به صورت مناسبی پرداخته شده‌است اما اثر سینمایی یا مستندی را در این موضوع نداریم. مساله دیگر موضوع اسراست. در مساله اسارت بیشتر به اسرار در موصل و رمادی و تکریت یعنی به اسرای ایرانی در اردوگاه‌های عراق پرداخته شده. حال آن‌که بخش دیگری از اسرا، اسیران عراقی هستند که در خاک ایران اسیر بوده‌اند. در سینمای ما به جریان اسرای عراقی در ایران پرداخته نشده. این اسیران در اردوگاه‌هایی در مازندران، حشمیتیه تهران و مناطق دیگر دورانی گذرانده‌اند که بایست به تصویر کشیده‌شود.

خاکریز» نوشته‌بودند به شخصیت‌های فرعی جبهه مثل آشپزها، بهدارها، مهندس‌ها و شخصیت‌های پشتیبانی جبهه اشاره کردند و فرمودند خوب است به این شخصیت‌های جانبی بیشتر پرداخته شود. در تاریخ جنگ داریم که فاصله نقطه خروجی هور تا پشت جبهه ۱۳ کیلومتر بوده و در چنین شرایطی نمی‌توان محل آماده‌سازی غذا و بهداری را در فاصله ۱۳ کیلومتری برپا کرد چون هر صرف وعده غذایی نیاز به طی فاصله ۱۳ کیلومتری خواهدداشت. بنابراین رزمندگان ما مجبور شدن روی آب آشپزخانه و بهداری برپا کنند! اینها باید به تصویر کشیده‌شوند. ^۱

طور مشخص به تصویر بکشیم. در فیلم‌های خارجی از یک شخصیت که خیلی وقت‌ها خیالی است اسطوره‌سازی می‌شود و ما نیز باید این اسطوره‌سازی از شهدا و رزمندگان را یاد بگیریم. خیلی وقت‌ها هم این پرداختن به شخصیت‌ها در آثار ما حول محور فرمانده‌ها اتفاق می‌افتد که این نیز کافی نیست. در جریان دفاعان حرم، شخصیت سردار سلیمانی یکی از اسطوره‌هایی است که قابلیت پرداخت بسیاری دارد اما می‌توان از شخصیت‌هایی که به لحاظ درجه نظامی در رتبه پایین‌تری بودند مثل شهید حججی نیز اسطوره‌سازی کرد. رهبر معظم انقلاب در جریان تقریظی که بر کتاب من «شانه‌های زخمی